LI DEIEN CORONEL

PREMI PERE MULET CERDA DE NARRATIVA CURTA

Hans Schmidt va arribar a una vila de la costa catalana un fred matí de desembre de 1946. Va baixar del tren amb una maleta ben agafada com si fos una extensió del seu propi cos. Portava un elegant abric negre i un barret gris de feltre lleugerament inclinat que feia de visera a uns ulls blaus glacials. Amb un sol gest va aconseguir que el mosso i el cap d'estació, de sobte degradat a criat improvisat, s'afanyessin a descarregar els seus baüls.

El meu pare, que aleshores tenia deu anys, observava l'escena mentre esperava el tren que el portaria al poble del costat, on anava a estudi.

A la tarda, en tornar de l'escola, el meu pare va pujar les escales de casa de dos en dos. La seva família tenia llogades dues plantes d'una gran casa al centre de la vila, on, a més de viure-hi, la meva àvia Antònia regentava un petit hostal.

El nen, només entrar, va veure un dels baüls del nouvingut.

—Tonet, passa a berenar. Quan arribi ton pare, l'hauràs d'ajudar a pujar l'equipatge del senyor Schmidt —li va dir la seva mare.

En aquell moment, unes passes van anunciar Hans Schmidt, que va aparèixer amb una americana marró i una corbata beix. Els tons càlids el feien menys imponent, com si hagués encongit uns centímetres d'alçada. Els va dedicar un ampli somriure.

—Guten Tag, Herr Schmidt. Ich bin Antonio —va dir seriós el nen, allargant-li la mà.

—Saps alemany? —li va respondre en un fluid castellà, mentre li encaixava la mà.

—L'estudio a l'escola —va fer el meu pare, posant-se vermell com un tomàquet.

—Apa, Tonet, no molestis el senyor —va intervenir l'Antònia.

Però l'home encara va dir-li al nen:

—Nenn mich Oberst, aber das bleibt unter uns.

El meu pare, ara ja amb vuitanta-sis anys, repeteix la frase en veu alta quan m'explica aquesta història.

—Papà, no t'entenc.

Sembla que el desperto d'un somni. Em mira i tradueix:

—"Digue'm Coronel, però que quedi entre nosaltres."

—I va ser així? Va ser un secret? —li pregunto.

—I ara! Al cap de quatre dies ho sabia tot el poble, i tothom li deia el Coronel —riu el pare.

Passats els primers dies de curiositat, els vilatans es van acostumar a la presència de l'exoficial alemany. A vegades el Coronel anava a Barcelona per feina, o això deia. Ningú sabia on anava ni quin era el motiu dels seus viatges. Però la major part del temps el passava al poble. Li agradaven les llargues passejades per la ribera al matí, mentre que al capvespre sovint es deixava veure pel Casino o pel bar del Casal.

No anava a missa els diumenges, i això escandalitzava alguns veïns però ningú s'atrevia a fer-li cap retret. El cap de la guàrdia civil, un homenet escanyolit i malcarat, es posava nerviós davant el Coronel i el saludava gairebé amb reverències. L'exmilitar ignorava l'alcalde i el farmacèutic, els dos feixistes més poderosos del poble, malgrat els seus intents de caure-li en gràcia.

Els dos grans amics del Coronel van ser el Matarussos i el meu pare. El Matarussos es deia Frederic Ferrer, però tothom l'anomenava pel sobrenom perquè havia lluitat al

front rus amb la *División Azul*. Sovint se'ls veia beure junts i enraonar molta estona, en veu baixa, com si s'estiguessin confessant.

Hans Schmidt també passava moltes tardes a la pensió. S'asseia amb en Tonet al saló dels hostes on practicaven l'alemany i jugaven a escacs.

Un dia, quan el Coronel va acabar el joc abans d'hora perquè havia quedat amb el Frederic Ferrer, en Tonet no es va poder estar de preguntar-li:

—Coronel, vostè també és un *matarussos*?

La pregunta el va sorprendre i va tardar uns segons a respondre.

—Sí, Antonio —va dir melancòlic —. Jo també vaig lluitar al front rus, però el nostre pitjor enemic era el fred. Un fred inimaginable. Per això vam perdre.

Sentint-se culpable d'haver-lo entristit, en Tonet va repetir una frase que havia escoltat sovint, malgrat que no l'entenia del tot.

—Nosaltres també vam perdre la guerra.

Just en aquell moment, va entrar l'Antònia. Es va quedar sense aire.

—Tonet, no hauries...— va provar d'intervenir, però el Coronel la va aturar mostrant-li amb gest autoritari el palmell de la mà. Es va girar cap al nen i el va sotjar amb fredor.

El meu pare s'estremeix en recordar-ho:

—No oblidaré mai aquells ulls blaus que em van fulminar. Aquell home hauria estat capaç de glaçar l'infern només amb una mirada.

Es frega els braços com si provés de donar-se calor abans de tornar al passat.

El Coronel va dir seca i lentament:

—T'has equivocat, Antonio. Vosaltres vau guanyar la guerra. Recorda-ho sempre.

—D'acord, Coronel Schmidt —va dir el nen, atemorit.

—No me'n dic pas de Schmidt.

Sense esperar cap resposta, va sortir de l'habitació, dedicant a l'Antònia un ràpid cop de cap. En Tonet va obrir la boca per preguntar a la seva mare sobre aquella sobtada confessió, però l'Antònia es va posar el dit índex sobre els llavis, tallant la seva curiositat abans que prengués forma.

Un dia, el Coronel va tornar d'una llarga passejada i li va relatar a l'Antònia un estrany succés. Caminant s'havia desviat cap a un frondós bosc de pins. En una esplanada, havia vist dues dones amb mocadors al cap, vestides de negre i amb aspecte de ser molt pobres. Estaven agenollades i li havia semblat que resaven, però en adonar-se de la presència del desconegut, s'havien alçat i marxat molt de pressa.

—Deuen ser imaginacions seves, Coronel. Ves a saber, potser buscaven bolets —va respondre l'Antònia—. Perdoni, però tinc feina.

—Vostè no em diu la veritat —la va renyar l'exmilitar amb to sec—. Hi havia un ram de flors silvestres.

L'Antònia es va estremir. El Coronel, en adonar-se que l'havia espantada, va fer un gest amb la mà per deixar-ho córrer i, amb desdeny, va afegir:

—Potser es pensa que no sé què passa a les guerres...

Les preguntes incòmodes del Coronel es succeïen. Un matí, mentre esmorzaven, el Coronel va interrogar el meu avi Ciscu, que era comptable en una fàbrica de sabates:

—Don Francisco, ja vigila vostè que no hi hagi grups subversius a la fàbrica?

En Ciscu va aixecar el cap del diari que llegia i li va respondre, fent un esforç per no somriure:

—Sí, i tant. Estic molt a l'aguait. —I va continuar llegint tan fresc.

—S'adona que és un tema seriós? —el va interpel·lar de nou amb un to greu.

L'alemany esperava una resposta però en Ciscu havia plegat el diari i bevia cafè en silenci. Dos hostes, incòmodes, van desviar la mirada.

—En aquest país no es pot parlar de res! —va exclamar el Coronel, enfadat—. Quan pregunto pels rojos, ningú en coneix cap. De la guerra tampoc en parlen. Com si no hagués passat!

Es va aixecar i va sortir del menjador, enfurismat. La resta van deixar anar aire.

Una estona després, en Ciscu va entrar a la cuina.

—Què coi hi fa aquest aquí?! —li va preguntar a la seva dona.

—Diu que vol viure vora el mar.

—Vull dir, a Espanya. A què ha vingut?

L'Antònia, abaixant molt la veu, gairebé en un murmuri, li va dir al seu marit:

—Segur que té alguna missió secreta. Saps la maleta que portava? Segueix a la seva habitació. Plena i tancada amb clau.

—Doncs a veure si l'obre d'una vegada i fot el camp! —va esclatar en Ciscu.—Per cert, avisa ton germà.

—En Joan? Què vols dir?

—Que no es passi per la pensió. No sigui que li faci preguntes sobre la guerra. O és que pensa dir-li que era anarquista i que li agradava perseguir capellans?

—Ciscu, prou! —es va esverar l'Antònia. Però li van venir al cap les preguntes de l'hoste sobre les dones del bosc, i va afegir:—El Coronel va veure la Juliana i la Dolors de Cal Llop al bosc dels Caus. Allà on són... ja saps...

—Doncs raó de més perquè no vingui ton germà.

El dia 14 d'abril de 1947, per l'onzè aniversari del Tonet, el Coronel va baixar de l'habitació amb una caixa enorme. El nen va obrir el regal, impacient.

Al meu pare li brillen els ulls quan ho explica:

—Era un tren elèctric: les vies, una locomotora i dos vagons. El vam muntar sobre una de les taules del menjador dels hostes. Tots em van felicitar i em deien que tenia molta sort.

Perdut en el record el pare somriu. De sobte, recorda que la història no ha acabat.

—Va ser la nit de Sant Joan —segueix amb veu feixuga.

A la plaça de la vila s'alçaven les flames d'una gran foguera, alimentada pels trastos vells dels veïns. També hi havia música i un ball. Els més joves es van atrevir a llançar-se al mar, i els nens es podien quedar desperts fins més tard.

El Coronel es va reunir una altra vegada amb el Matarussos. Van començar a beure a mitja tarda i van seguir fins entrada la matinada.

No feia gaire estona que en Tonet era al llit quan un terrabastall el va alertar. En pijama, va sortir a l'escala. El Coronel estava tirat als esgraons, provant d'aixecar-se sense aconseguir-ho.

—Scheiße! Merda! —maleïa.

El nen va córrer a ajudar-lo. Repenjat sobre les espatlles del Tonet, va aconseguir pujar les escales i, fent tentines, tots dos van recórrer el passadís fins a l'habitació. Un cop dins, el Coronel es va deixar caure al llit. En Tonet ja feia per marxar quan l'home el va cridar:

—Antonio!

Amb prou feines s'entenia. Parlava alemany amb veu pastosa per culpa de la borratxera. El Coronel es va treure una clau de la butxaca i la hi va oferir, assenyalant la maleta que era sobre una cadira. En Tonet ho va entendre. Es va atansar a la maleta i va col·locar la clau al pany. La va girar. Clic. El Coronel, que el va animar amb la mà. Vacil·lant, la va obrir. Al principi només hi havia documents. En va apartar alguns i va veure una pistola. El cor se li va accelerar. La va agafar amb delicadesa. Va acariciar el mànec de fusta i el canó. L'arma tenia marques i rascades. Va notar un calfred i la va deixar on era. Al costat hi havia unes fotografies. Les va agafar i les va mostrar al Coronel:

—Ja, ja —repetia ell.

El nen es va atansar amb les fotografies a la mà. El Coronel les va prendre, va començar a mirar-les i, fent exclamacions incomprensibles, les anava escampant pel llit i pel terra. En Tonet les recollia, sense poder evitar mirar-les. La primera fotografia mostrava un grup de soldats. Hi va reconèixer el Coronel a la banda esquerra, més jove i somrient. En una altra instantània es veia un grup de gent que semblaven camperols i feien cares espantades.

I aleshores, els morts. Homes, dones i nens, caiguts i desmanegats. Piles de cossos. Fosses plenes de cames, caps i braços barrejats. Aclaparat, en Tonet va deixar caure aquelles imatges esgarrifoses. No volia seguir mirant-les. El Coronel va fer un crit com un udol i va esclatar en plors incontrolats.

De sobte, l'Antònia va irrompre a l'habitació. Fent-se càrrec de la situació, va agafar el Coronel per les espatlles i el va obligar a estirar-se mentre li repetia:

—Calma, tranquil, ja està, ja està...

Amb un cop de cap va indicar al seu fill que marxés. En Tonet va córrer cap al seu dormitori, es va ficar al llit i es va amagar sota el llençol. Tremolava. En poca estona, la seva mare va entrar.

—Tonet, ets despert encara?

—Sí, mama.

Es va asseure al llit i, agafant-li les mans amb fermesa, li va dir baixet:

—No has vist res, d'acord? Oblida-ho tot i no ho diguis a ningú. M'has sentit, Tonet?

—Sí, mama.

En Tonet, esgotat, es va quedar adormit. Al matí es va llevar nerviós i cansat. Quan va entrar al menjador, els hostes esmorzaven com cada dia. En Ciscu havia sortit d'hora. L'Antònia no parava quieta, servint cafè, llet i torrades amb mantega. El Coronel seia al seu lloc habitual, prenent la seva tassa de cafè amb calculada parsimònia. En veure en Tonet, va aixecar el cap i el va observar amb fredor. Sense alterar-se i amb veu neutra li va dir:

—Antonio, bon dia. Aquesta tarda t'ensenyaré l'obertura escocesa. D'acord?

En Tonet va dubtar. El Coronel esperava una resposta. L'Antònia s'havia aturat i el mirava també. Li va fer un gest d'assentiment amb el cap. El nen, acorralat, va cedir:

—Sí, Coronel.

L'exmilitar li va dedicar un càlid somriure.

El pare s'atura, cansat. Com si el record l'hagués esgotat.

—Fins avui no ho havia explicat mai a ningú —diu, tancant els ulls.

—Papa, estàs bé? Vols parar?

Beu una mica d'aigua, respira profundament i diu:

—Vull seguir fins al final. Acabem avui amb tots els secrets.

Aprofitant les vacances d'estiu, el Coronel va proposar al Tonet que l'acompanyés a passejar. Com una pregunta casual, va demanar a l'infant:

—Saps on és Cal Llop? M'hi pots portar?

Havien caminat menys d'una hora quan, en sortir d'un revolt, va aparèixer la gran masia de Cal Llop, feixuga i vella.

—Hola! Hola! —va cridar, alegre, el nen.

—Ets tu, Tonet? —va respondre una dona gran, vestida de negre, amb un mocador al cap, fent visera amb una mà perquè el sol l'enlluernava.

—Sí. Juliana. He vingut amb el Coronel.

—Dolors! Tenim visita! —va cridar la vella.

Aleshores, va sortir una altra dona més jove, amb el llarg cabell ros recollit en una trena. El Coronel es va avançar i, una mica incòmode, va dir:

—No volia destorbar-les, però voldria parlar amb vostès un moment.

La Dolors va tardar en reaccionar.

—Sí, és clar. Passi, passi. —I va entrar cap a la casa, seguida de la Juliana.

El Coronel es va treure el barret en entrar. La sala era gran i desolada, amb mobles vells i una llar de foc al fons. Els finestrons tancats per evitar que entrés la calor, la sumien en un llòbrega penombra. Les dones, dretes al costat de la taula, miraven el Coronel amb cautela. El visitant, tímid, es mantenia prop de la porta per on entrava la llum del matí i projectava la seva ombra allargada i sinistra.

—Vol seure? Potser té set? Aigua?—va preguntar la Dolors.

—No, gràcies—va empassar saliva, abans de continuar—.Les vaig veure l'altre dia al bosc.

La Dolors i la Juliana van intercanviar una mirada ràpida.

—Bé, tampoc és que vulgui saber molt. Però, m'imagino...

Al Coronel li tremolava la veu i retorçava l'ala del barret amb les mans.

—No hi ha res a imaginar —el va tallar la Juliana, mirant-lo desafiant.

—Mare... —va sospirar la Dolors.

El Coronel es va posar la mà a la butxaca de l'americana i en va treure uns bitllets. Va allargar la mà cap a la jove. Ella es va fer enrere.

—Es pot saber què fa! No sé per qui ens ha pres!

El Coronel, sense entendre la reacció de la Dolors, va insistir:

—Agafi els diners! Són per vostè. No veu que els hi vull donar?

En aquell moment, per darrere del Coronel, va aparèixer un home.

—Oncle Joan! —va cridar content en Tonet.

El Coronel es va girar de cop i els dos homes es van mirar, sorpresos i recelosos.

—Qui és? Què vol? —va preguntar, sec, en Joan.

L'exmilitar estava pàl·lid. Es va fer enrere, cap a l'interior de la sala.

—És el Coronel Schmidt. El nostre hoste —va explicar en Tonet.

A en Joan se li va enfosquir el rostre. Es va fixar en els bitllets que el Coronel encara sostenia a la mà.

—A què ha vingut? A donar-nos almoina? —va escopir, vermell de ràbia.

—No, no... —va respondre l'alemany, intentant buscar les paraules—. Li deia a la seva dona que les vaig veure al bosc, allà on... A Rússia, a la guerra, van passar coses. Coses terribles. Era necessari, però...

La darrera frase va ser com l'espurna que encén un foc que ha esperat llargament. En Joan va cloure els punys, va fer un pas endavant i va cridar:

—Necessari diu?! El germà de la Dolors només tenia disset anys! —Estava fora de si— .Es pensa que pot comprar el perdó amb els seus diners?!

—No! —va protestar el Coronel—. Vull ajudar-los.

Va estendre un braç per agafar en Joan de l'espatlla. Volia ser un gest per aplacar-lo, però en Joan va reaccionar empenyent-lo amb força.

—No em toqui, assassí!

Va descarregar en l'exoficial alemany tota la ràbia i frustració pels morts que no podia venjar, per la guerra que no havia guanyat, per la humiliació de viure cada dia sense llibertat ni justícia.

El Coronel va fer un pas enrere. La boca oberta en un xiscle mut i els ulls esbatanats. Va obrir els braços provant de mantenir l'equilibri. Els diners van volar pels aires. Va caure d'esquena, a poc a poc. El clatell va picar amb un so sec contra l'esglaó alt que portava a la cuina. Va quedar estès a terra, inert.

Es van quedar tots expectants uns instants. Per un moment, en Tonet va pensar que era un joc. El Coronel s'aixecaria tot d'una i els diria divertit: *"Heu picat!"*.

—No! —va cridar la Dolors, tapant-se la boca amb les mans. S'hi va atansar i el va tocar—. No...No pot ser.... És mort...No, Joan... Què has fet?

—Jo no he fet res! Gairebé no l'he tocat! —es va desesperar en Joan.

—Què direm a la Guàrdia Civil?

—A la Guàrdia Civil? Ets boja? Si els avisem, soc home mort!—va exclamar en Joan, posant-se les mans al cap.

—I què vols fer? Fugir?

—I què puc fer? No puc...No puc quedar-me aquí.

La pobresa, la fam, la guerra i les pèrdues havien convertit la Juliana en una dona dura, que sabia que el preu de sobreviure era molt alt.

—Vosaltres dos enterreu aquest malparit —va dir amb aspror—. Si els nostres morts no els troba ningú, a ell tampoc.

Es va girar cap al Tonet i va afegir:

—Tu, noi, torna a casa i explica a ta mare què ha passat. Digues-li que ha de dir a tothom que el Coronel ha marxat per sempre.

Els altres tres van quedar quiets, sorpresos.

—Apa! A què espereu! I recolliu els diners —es va impacientar la Juliana.
—Mare, no podem... —va dir la Dolors, indecisa—. No està bé.

—Si no l'enterrem, em carregaran a mi el mort! —la va tallar en Joan.

La Juliana, dirigint-se al Tonet, li va ordenar:

—Digues-li a ta mare que demà al matí, ben d'hora, agafi l'equipatge del Coronel i el prepari, fent veure que l'envia a algun lloc. Que s'asseguri que algun hoste la veu. En Joan passarà amb el carro i farà veure que el porta a l'estació. Ho has entès?

En Tonet no reaccionava. En Joan es va acotar i amb el cap a l'alçada del nen, el va mirar intensament.

—Noi, has de ser valent. La meva vida depèn de tu.

En Tonet, amb el cor a la boca, va córrer tot el camí de tornada a casa sense aturar-se, malgrat la calor. Va arribar a l'hostal suat i vermell, sense alè. Quan es va recuperar, ho va explicar tot a l'Antònia.

—Mama, no li passarà res dolent a l'oncle Joan, oi? Ell no volia fer-li mal.

—No pateixis, Tonet, nosaltres l'ajudarem.

No puc evitar interrompre el pare.

—I va funcionar? Ningú va fer preguntes?

—No van insistir gaire. No el trobaven a faltar o potser els va semblar natural que hagués desaparegut tan misteriosament com havia arribat.

—I tu, papa? Vas trobar a faltar el Coronel?

—Em vaig quedar sense mestre d'escacs, però m'havien passat les ganes de jugar-hi. A casa, els secrets feien feixucs els silencis. Amb els anys, vam aprendre a conviure amb allò que callàvem.

Deixa escapar un sospir. Ha acabat la seva història.